

Лектор: к.е.н. Флейчук М.І.

Лекція 5

(частина 1)

Державні фінанси різних країн

Громадянське суспільство та державні фінанси

- **Суспільні блага** – це блага колективного користування, які мають позаринковий характер

*(національна безпека,
підтримання законності в
державі, благоустрій,
фундаментальні науки,
охорона здоров'я, освіта
тощо)*

Особливості суспільних благ:

- Колективне споживання членами суспільства;
- Неринковий характер (тобто доступні всім громадянам, незалежно від доходів);
- Для задоволення цих благ держава використовує державні фінанси (накладаючи податки на фізичних і юридичних осіб);
- Суспільні блага мають економічний і політичний характер, оскільки вони задовольняються через механізм виборів і голосування.

Функції державних фінансів у громадянському суспільстві:

- Розподіл обмежених фінансових ресурсів між приватним і державним секторами;
 - Фіскальна функція, тобто забезпечення держави грошовими коштами;
 - Розподіл і перерозподіл коштів всередині державного сектора економіки.
-

Зовнішні екстерналії
(зовнішні ефекти, що
послаблюють дію ринкових
механізмів):

- Негативні – виникають у
тому випадку, коли
виробництво або споживання
будь-якого блага породжує
некомпенсовані витрати у
третьої сторони

*(наприклад, забруднення навколишнього
середовища, яке очищується за
рахунок місцевих чи державного
бюджетів, а не за рахунок фірми
яка його забруднює)*

● Позитивні – виникають тоді, коли виробництво чи споживання будь-якого блага породжує некомпенсовані вигоди у третьої сторони.

(наприклад, послуги охорони здоров'я отримують всі члени суспільства, навіть ті, хто їх не оплачує)

Податок Пігу

- А.Пігу доводив, що усунути соціально значимі негативні зовнішні екстерналії ринкова економіка нездатна, тому він запропонував запровадження державного податку на тих, хто породжує негативні екстерналії (**“податок Пігу”**) – податок на забруднювачів навколишнього середовища, на тих, хто звільняє працівників (породжує безробіття тощо)
-

Теорема Р.Коуза (критика “податку Пігу”)

- Якщо права власності чітко визначені і люди згодні твердо притримуватися результатів добровільного обміну, то ніяких зовнішніх екстерналій не виникає і, відповідно, відпадає необхідність державного втручання в економіку і утримування додаткового державного апарату.
-

Парадокс Ерроу.

- Вибір тієї чи іншої фінансової політики у державі багато в чому залежить від поведінки виборців і парламентарів, яка не завжди відповідає логіці (у випадку корупції, лобіювання тощо).
-

Верховна рада?...

Японія

Висновки з теорії К.Ерроу

1. В умовах незрілої демократії можлива нелогічна поведінка частини виборців і депутатів, що призводить до неефективної фінансової політики держави. Також спостерігається *логролінг* – ситуація, коли одна група депутатів голосує за законопроект іншої групи в обмін на певні заохочення.
-

-
2. Вихід з подібної ситуації полягає правосвідомості громадян як виборців, так і платників податків (щоб громадяни не голосували за популістські програми, під які немає фінансів);
 3. Урядовці в демократичному суспільстві повинні керуватися не егоїстичними інстинктами, а раціональними сподіваннями, продиктованими громадянською відповідальністю. Але для цього держава повинна встановити високу зарплату, щоб не було хабарництва.
-

Політична рівновага. Парето-оптимум

- Політична рівновага – це угода про рівень задоволення суспільними благами при умові, що вона зроблена за всіма правилами суспільного вибору (раціональність, незалежність від безглузвих альтернатив, позитивний взаємозв'язок, недопустимість диктату, оптимум Парето).
-

Парето-оптимум

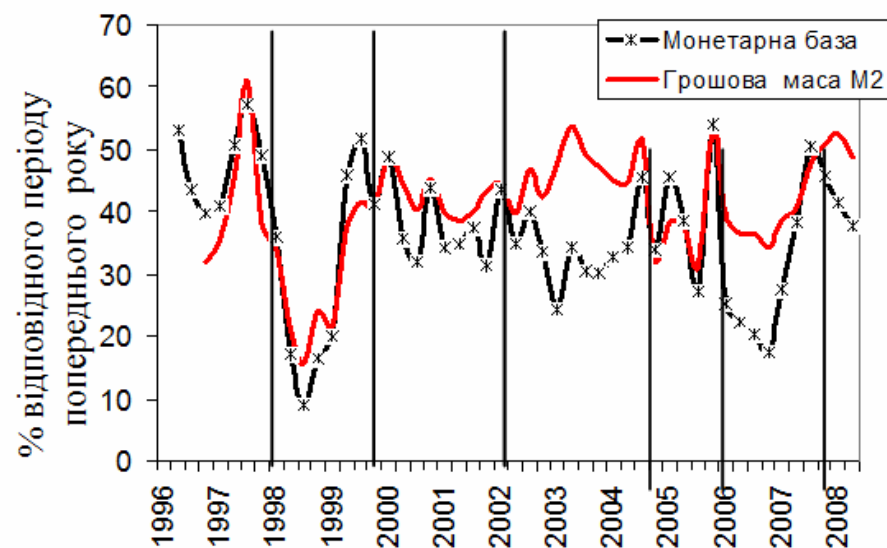
- Дійсне покращення суспільних умов можливе лише тоді, коли той чи інший фінансовий захід уряду здатний:
 1. Підвищити добробут усіх без винятку;
 2. Підвищити добробут однієї соціальної групи, не змінивши добробут інших.
-

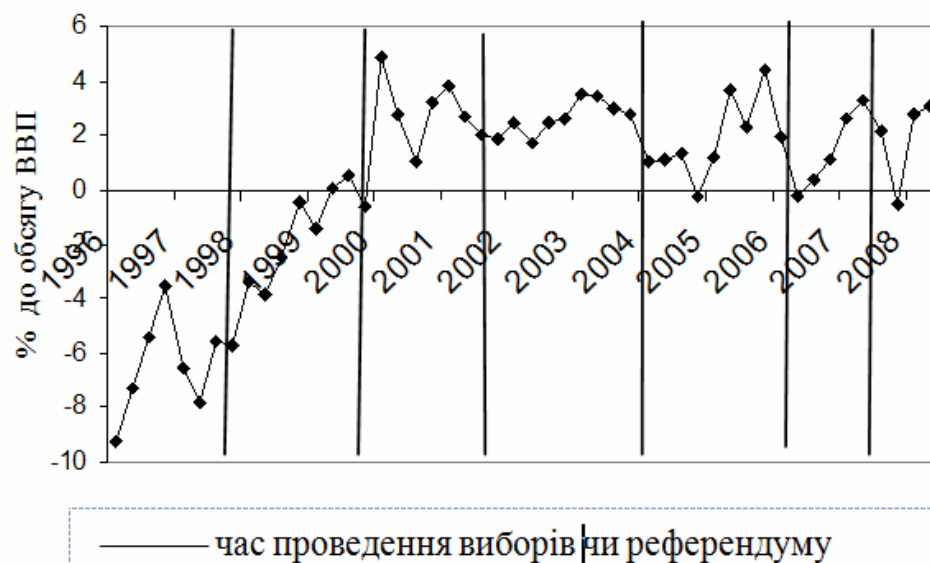
Висновки з Парето-оптимуму

1. Збагачуйся, не шкодячи іншим;
 2. Живи сам і давай жити іншим;
 3. Революції, які ставлять за мету перерозподіл, а не створення – безглуздя (вони ведуть до погіршенні умов одних і зростання доходів інших, що призводить до занепаду економіки)
-

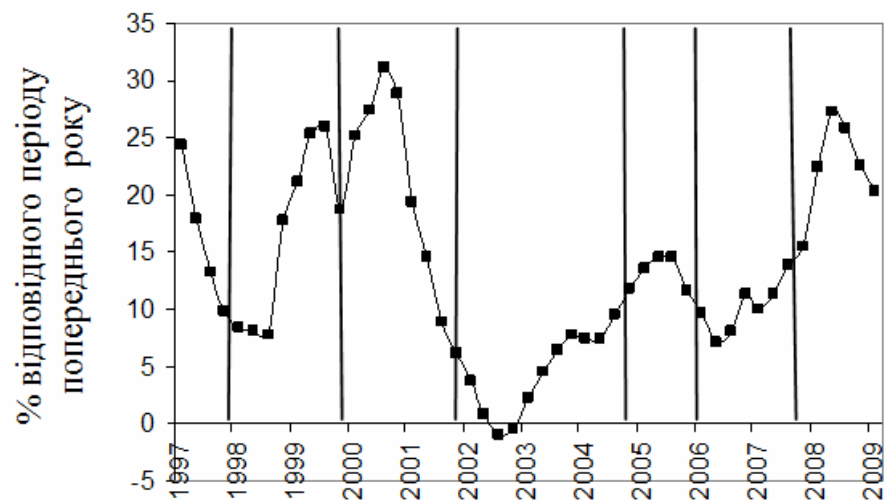
Динаміка макроекономічних показників України, 1996-2009 рр.

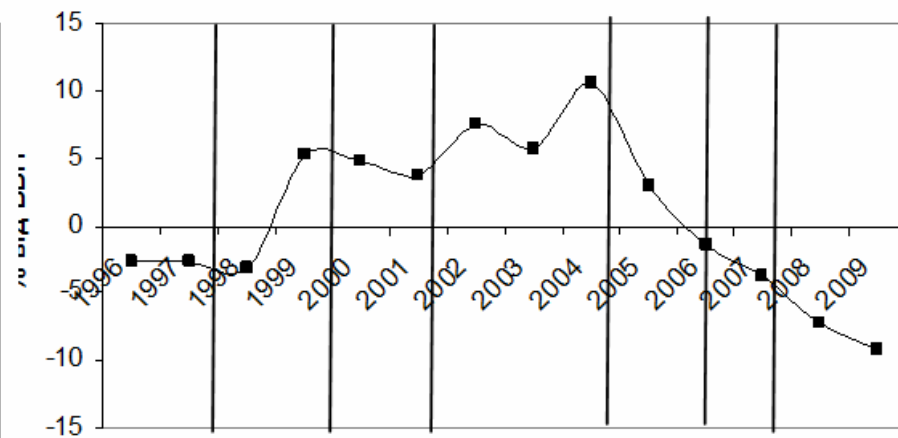
а) темп зростання грошової маси та грошової бази

б) сальдо бюджету

в) темпи зростання інфляції

г) сальдо поточного рахунку

Наслідки нелегітимності первинного нагромадження капіталу

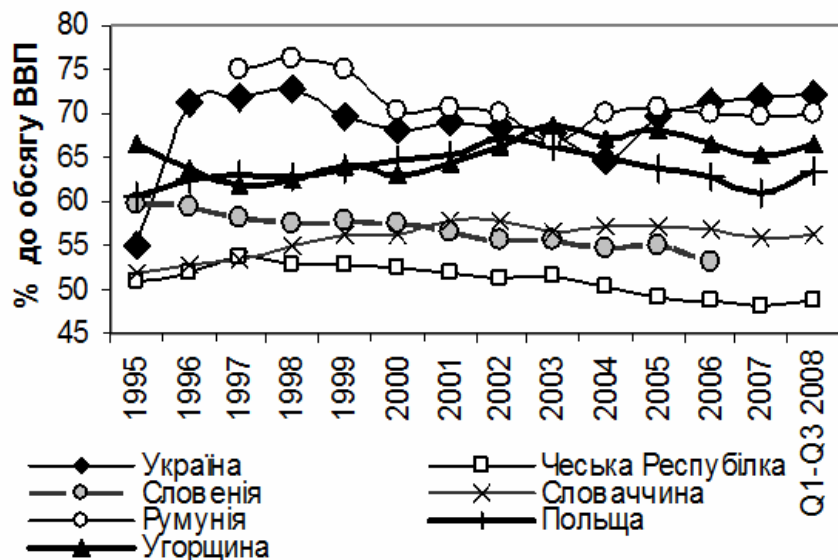
Динаміка структурних змін ВВП України, % (1995-2008 рр.)

Показники /роки	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1-3 кв 2008
Приватне споживання	55,13	68,56	68,02	67,60	64,24	69,49	70,88	70,70	72,34
Видатки бюджету	21,27	8,01	7,41	7,82	6,91	7,05	7,21	6,81	6,47
Валове нагромадження основного капіталу	23,40	19,73	19,21	20,64	22,59	22,00	24,64	27,56	25,88
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	3,28	2,07	0,98	1,37	-1,41	0,62	0,12	0,65	3,11
Експорт	47,07	55,46	55,09	57,75	63,63	51,48	46,62	44,84	48,51
Імпорт	50,16	53,83	50,71	55,18	55,96	50,64	49,47	50,56	55,42

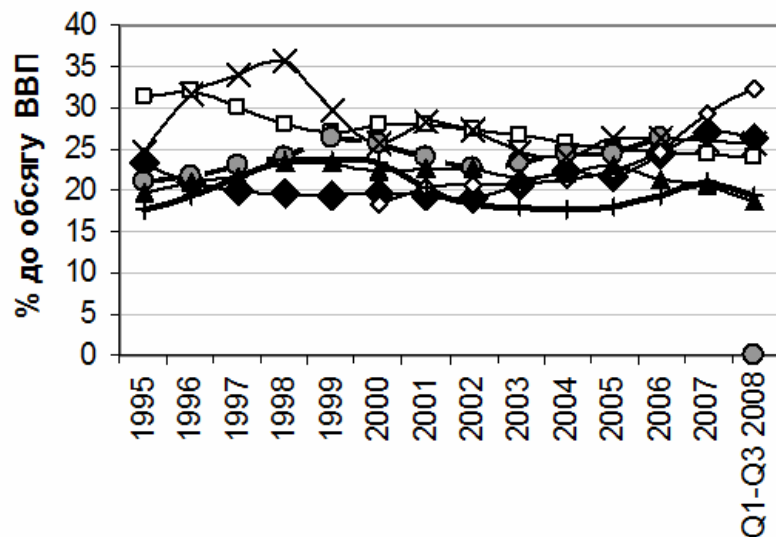
Структура ВВП Польщі, %

Показники /роки	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	1-3 кв 2008
Приватне споживання	60,44	65,00	66,95	65,82	64,69	63,39	62,48	60,92	64,10
Видатки бюджету	18,69	17,89	17,89	18,13	17,59	18,08	18,27	17,99	17,59
Валове нагромадження основного капіталу	17,71	20,69	18,73	18,24	18,08	18,22	19,65	21,73	18,73
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	1,00	0,08	-0,11	0,51	1,99	1,04	1,40	2,07	2,89
Експорт	23,20	27,06	28,63	33,31	37,49	37,09	40,36	40,87	41,19
Імпорт	21,05	30,72	32,10	36,00	39,84	37,83	42,16	43,58	44,49

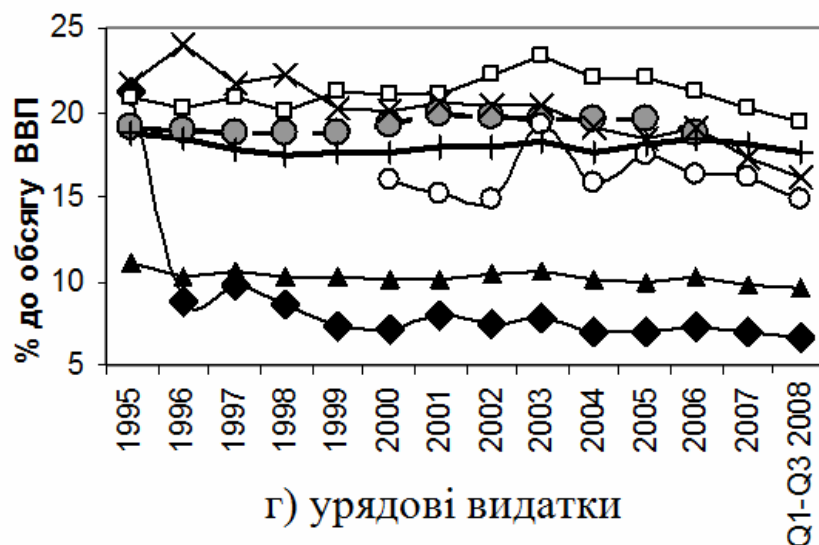
Динаміка макроекономічних показників країн ЦСЄ, 1995-

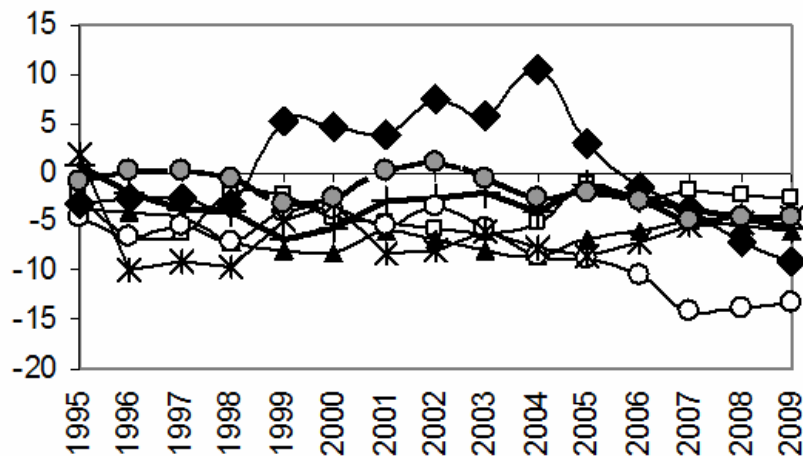
а) споживання

б) інвестиції

г) урядові видатки

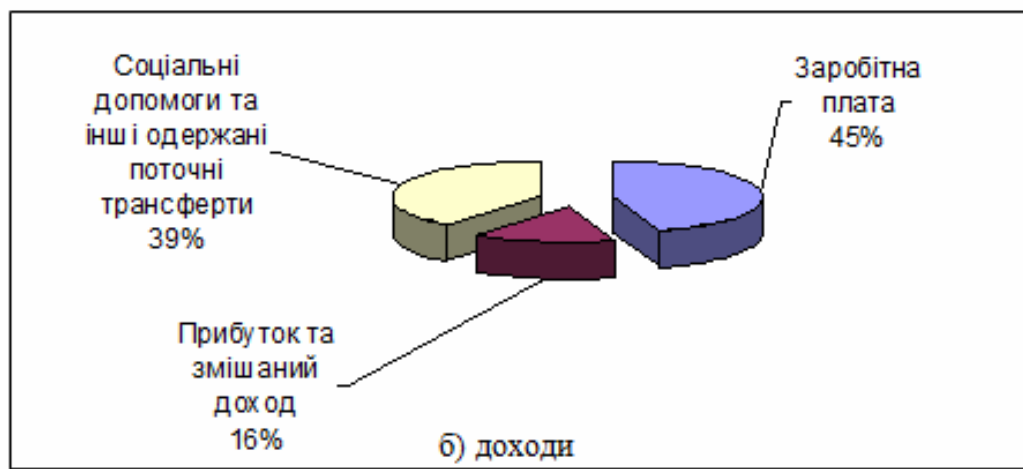
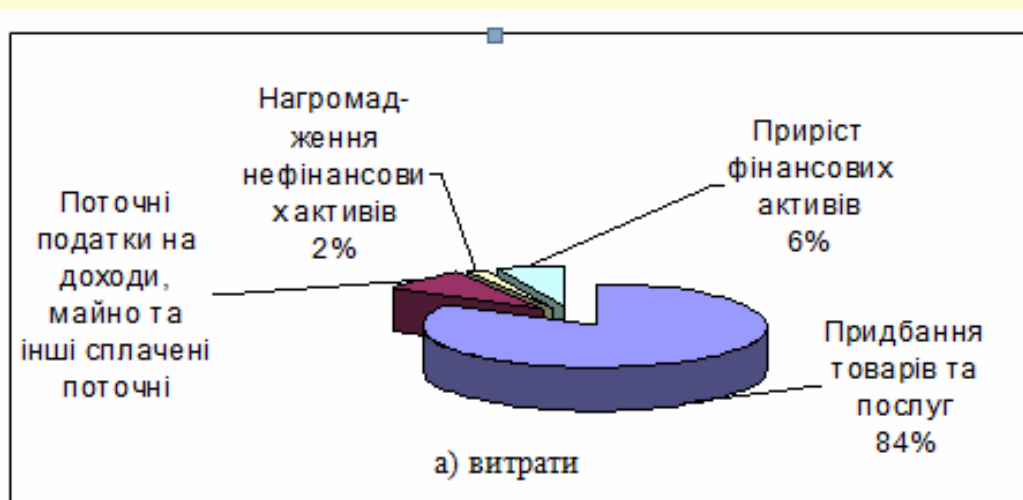
г) сальдо поточного рахунку

Розподіл населення за рівнем середньодушових загальних доходів

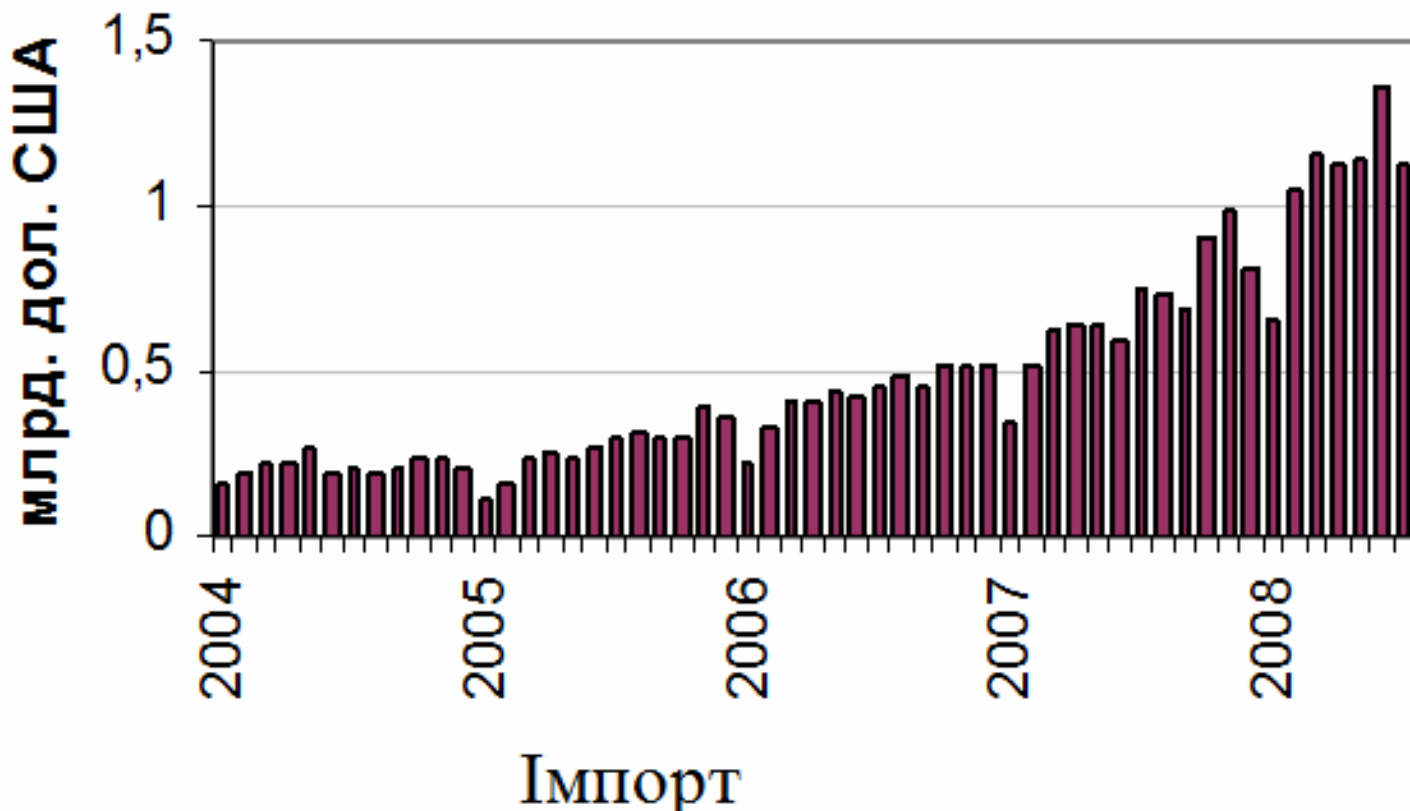
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових загальних доходів у місяць, грн.										
до 300,0	94,2	86,6	80,9	76,5	68,0	51,9	29,2	19,7	3,7	0,9
300,1-480,0 ²	5,8	13,4	19,1	23,5	32,0	48,1	34,9	32,2	17,9	6,1
480,1-660,0	***	***	***	***	***	***	18,8	23,0	28,9	15,0
660,1-840,0 ³	***	***	***	***	***	***	17,1	25,1	21,2	19,5
840,1-1020,0 ⁴	***	***	***	***	***	***	***	***	28,3	18,2
1020,1-1200,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	12,7
1200,1-1380,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	9,3
1380,1-1560,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	5,9
1560,1-1740,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	3,7
1740,1-1920,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	2,6
понад 1920,0	***	***	***	***	***	***	***	***	***	6,1

**Сума
87,6**

Структура витрат і доходів населення України, січень-серпень 2009 р.

Імпорт автомобілів в Україну (млрд дол.) та
обсяг наданих кредитів (млрд грн.) у період
2004-2009 рр.

Фактори, що впливають на політичну рівновагу:

1. Особливості суспільного вибору (можливість маніпулювання перевагами виборців);
 2. Середня гранична вартість суспільного блага;
 3. Доступність інформації для виборців про вартість і вигоди суспільних благ;
 4. Особливості розподілу тягаря податків між виборцями та платниками податків;
 5. Розподіл вигод між виборцями.
-

Основні фактори, що дестабілізують політичну рівновагу в пострадянських країнах

- Бідність значної частини населення;
 - Тіньова економіка (понад 50%);
 - Олігархізація економіки;
 - Надмірне оподаткування і доходів фізичних і юридичних осіб
-

Державні доходи, їх вплив на фінанси підприємств та домашніх господарств

Методи фінансування державних видатків

- Податкові фінанси або сукупність податків та зборів, що сплачуються до бюджету (у більшості країн вони мають тенденцію до зростання);
 - Позичкові фінанси;
 - Інфляційні фінанси (за рахунок емісії державою додаткових грошей);
 - Добровільних внесків громадян, організацій і підприємств;
 - Оплата державних послуг (держмито, мито тощо);
 - Цільові фінанси (наприклад, податок на розвиток східних земель у Німеччині);
 - Використання коштів від державної монополії на виробництво і торгівлю окремими групами товарів
-

Мета формування державних доходів

- Досягнення політичної рівноваги, тобто громадянської згоди на виплату податків в обмін на послуги держави;
 - Досягнення ринкової рівноваги (фінансові ресурси, вилучені державою за допомогою податків, використовуються державою з тією ж ефективністю, з якою вони могли б бути використані у приватному секторі);
 - Ефективність перерозподілу доходу (використання доходів бюджету так, щоб вони обумовили мінімальне зростання цін у приватному секторі і не призвели до зменшення виробництва у цьому секторі)
-

Принципи формування державних доходів

- Вигода (державні доходи повинні використовуватися державних доходів так, щоб надавати споживачам максимальну вигоду);
 - Платоспроможність (податки повинні відповідати платоспроможності платника);
 - Рівність в оподаткуванні (горизонтальна рівність – платники з однаковими доходами сплачують рівні податки; вертикальна рівність – платники з неоднаковим рівнем доходів платять різні податки (прогресивна шкала)). Чим багатше суспільство, тим відносно менші податки платять багаті учасники суспільства
-

Показники державних фінансів:

- База оподаткування;
 - Показники оподаткування;
 - Нормативні критерії оподаткування;
 - Крива А.Лаффера.
-

База оподаткування:

- Доходи громадян і юридичних осіб;
 - Майно громадян і юридичних осіб;
 - Споживання громадян.
-

Форми “звуження” податкової бази в розвинутих країнах

- У багатьох країнах (н-д, Італія) до собівартості у повному обсязі включаються витрати на НДДКР;
 - У деяких країнах (н-д, у Великобританії) до собівартості відносять поточні витрати приватного характеру, оренда житла, витрати на розважальні заходи для співробітників компанії тощо;
 - Формування за рахунок прибутку до його оподаткування деяких фондів (фонду безнадійних боргів, резервного фонду тощо);
 - Відшкодування збитків компаній за рахунок прибутків декількох попередніх років або за рахунок майбутніх періодів.
-

Показники оподаткування:

$$CHH = \frac{\text{загальна} \cdot \text{сума} \cdot \text{сплачених} \cdot \text{податків}}{\text{величина} \cdot \text{податкової} \cdot \text{бази}} < 40\%$$

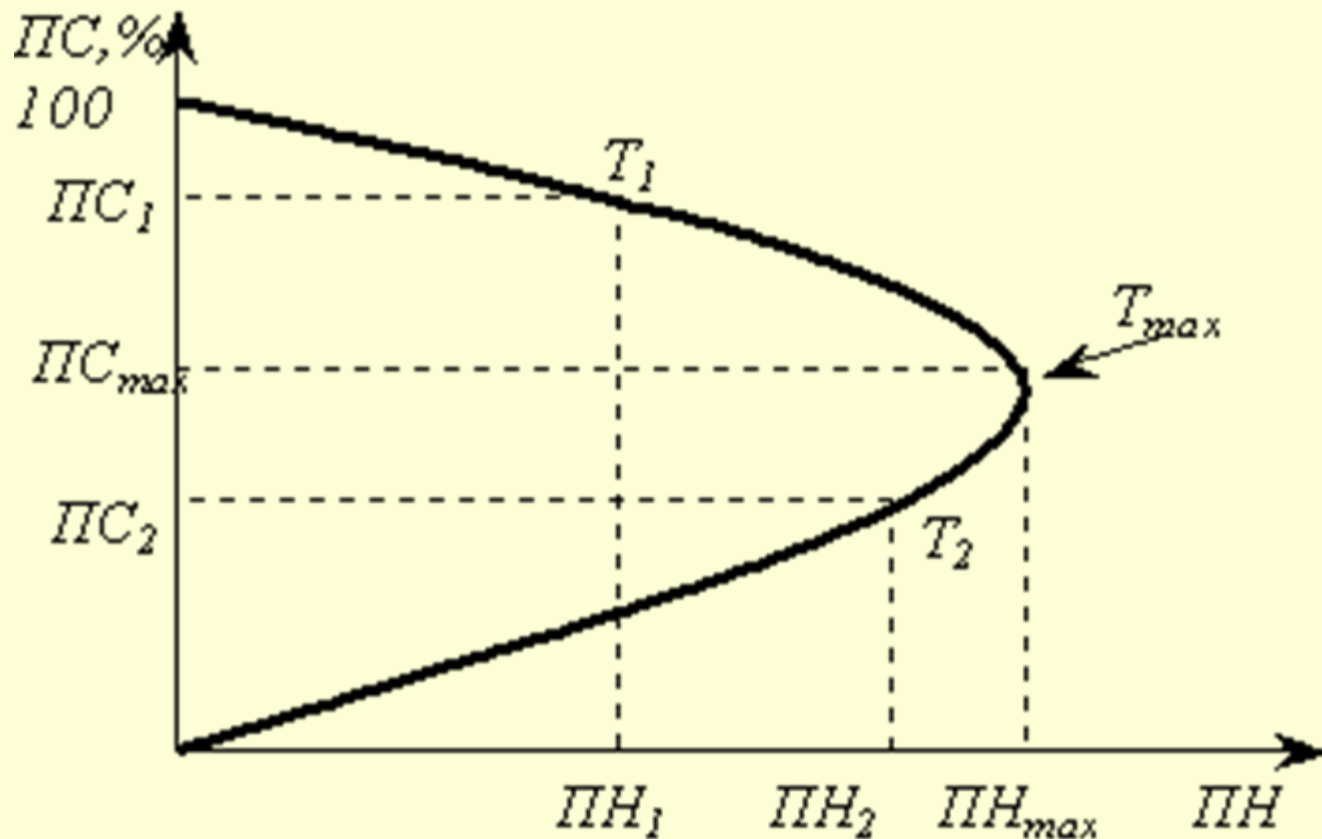
Тобто величина сплачених податків не повинна перевищувати 40% податково бази (відповідно до кривої Лаффера)

$$HO_{gr} = \frac{\text{приріст} \cdot \text{сплачених} \cdot \text{податків}}{\text{приріст} \cdot \text{податкової} \cdot \text{бази}} \leq 1$$

Тобто, наприклад, якщо приріст податкової = 5%,
то податки не можуть зрости більше, ніж на 5%

Основна ідея Лаффера полягає в тому, що за умови зростання ПС від 0 до 100 % ПН спочатку зростають від 0 до певної максимальної величини (PH_2), а потім зменшуються знову до 0.

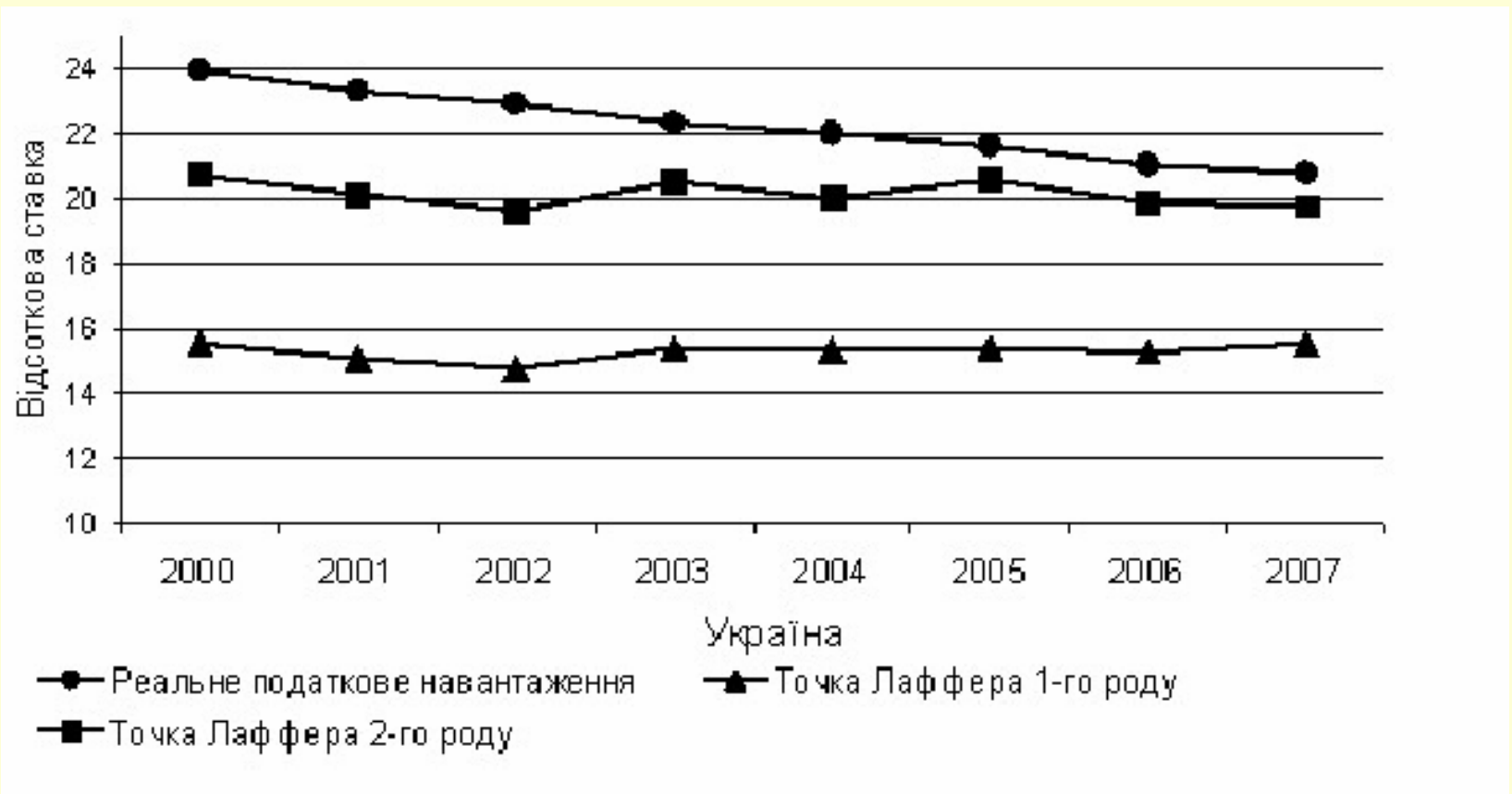
-
- Згідно з **кривою Лаффера**, точка *ПС1* відображає такий стан в економіці, коли діючі податкові ставки є надмірними і стримують ділову активність, тобто не створюють необхідних стимулів для збільшення ВВП як податкової бази до такого рівня, за якого податкові надходження могли б досягти максимального значення.
 - Крім надмірної податкової ставки (*ПС1*), в інтервалі від 0 до 100 % є також **оптимальна податкова ставка (*ПС2*)**, за якої забезпечується **максимальна величина податкових надходжень (*ПН2*)**.
 - Згідно з **кривою Лаффера**, якщо податкові ставки знизити до оптимального рівня, то це викличе сприятливе для бюджету економічне зростання. Нижчі податкові ставки створюють більш високі стимули до праці, заощаджень, інвестицій і прийняття ризиків, внаслідок чого збільшується ВВП як податкова база, причому за цих умов податкова база збільшується швидше, ніж зменшується рівень податкових ставок. Тому, незважаючи на зниження податкових ставок, податкові надходження не зменшуються, а зростають до свого максимального значення, тобто до *ПН2*.
-

Зміст кривої А.Лаффера

- Не можна оподатковувати доходи за ставкою вище, ніж 37-40% (канонічний рівень відповідно до класичної моделі) (модифіковані вимоги: не більше 30% - для юридичних і не більше 50% для фізичних осіб).
-

Крива Лаффера для української економіки

Дякуємо за увагу

